

ISBN 966-7277-77-1

**ІСТОРИЧНІ І
ПОЛІТОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

**НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ**

Засновано у 1999 р.

Видання Донецького національного
університету, історичний факультет

№ 4(22)/2004

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор П.В. Добров доктор історичних наук, професор

Відповідальний секретар В.М.Нікольський доктор історичних наук, професор

Члени редколегії: Безпалов М.Є. доктор історичних наук, професор, Беловолов Ю.Г. доктор історичних наук, професор, Єрхов Г.П. доктор історичних наук, професор, Крапівін О.В. доктор історичних наук, професор, Лихолобова З.Г. доктор історичних наук, професор, Пірко В.О. доктор історичних наук, професор, Розкошний А.П. доктор історичних наук, професор.

Рецензенти: д.і.н. Беловолов Ю.Г., д.і.н. Темірова Н.Р., д.і.н. Бут О.М., д.і.н. Козлітін В.Д., к.і.н. Крутова Л.О., к.і.н. Троян М.П., к.і.н. Титаренко Д.М., к.і.н. Шепко Л.Г., к.і.н. Бредіхін, к.і.н. Мусієнко В.Є., к.і.н. Шевченко О.М., к.і.н. Лихачова Л.Б., к.і.н. Довжук І.В., к.і.н. Олійник М.М., к.і.н. Кондратенко В.М., к.і.н. Капустніков В.М.

Включено ВАК України до переліку наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних та інших науково-дослідних робіт.

Протокол №5 – 05/4 від 11 квітня 2001 р.

Зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 4602

Адреса редакції:

Історичний факультет
Донецький національний університет
вул. Університетська, 24.
83055, Донецьк
Тел. 305-01-52

© Донецький національний університет
© Редакційна колегія

виpusка, об'єми тиражей), особенности тематики публікацій. Исследуетея также влияние социальнo – экономических и политических условий развития на деятельность местных печатных СМИ.

SUMMARY

In this article is research peculiarity types fundamental periodical editions, functioned in the territory of Donetsk region (1991 – 2000 years), is characteristic figures theirs activity (period of theirs come out, volumes of circulations), peculiarity subject of publications.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Донецкая область в шифрах в 1997 году. Статистический сборник № 10/118, Донецк, 1998. – С. 192.
2. Вказана праця: С. 193.
3. Ненов І. Г. Средства массовой информации Украины в условиях политической трансформации общества. – Одеса, 1997. – С. 53.
4. Друковані та електронні засоби масової інформації. – К., 1998. – Кн.1.-Ч.2.-220с.
5. Коноваленко Н.В. Економічні умови функціонування свободи слова в період становлення незалежності України // Нові тенденції розвитку ЗМІ у посттоталітарний період. – К.: Центр вільної преси, 1999. – С. 194 – 199.
6. Фінклер Ю.Є. Особливості функціонування друкованих мас-медіа в сучасному українському суспільстві. – К., 1998. – 143 с.
7. Все про медіа регіонів України. – К., 2000. – 152с.
8. Вказана праця: С. 140.
9. Марусов А. Ресурс довіри // Журналіст України. – 2000. – №1-2. – С. 21- 29.
10. Друковані та електронні засоби масової інформації. – К., 1998. – Кн.1.-Ч.2.- 200с.
11. Цісак В. Трансформація преси в Польщі та Україні в контексті суспільних змін (1989 – 1999 рр.). – К., 2000. – С. 61.
12. Ковальчук Т., Коваль Н. Основные факторы инфляции в Украине // Экономика Украины, 1996. – №3. – С.31 – 41.
13. Вказана праця: – С.35.
14. Державна програма розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року. – К., 1995. – С. 4.

Надійшла до редакції 4.10.2004 р.

ББК Т 3 (О) 63-63

ІДЕЯ ЄВРОПИ ЯК ІСТОРИЧНИЙ ВИБІР НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Р. Офіцинський

Новітня історія піддається різноманітним політичним тискам, проте жодна освічена людина не може ефективно працювати без непроцензованого розуміння джерел сучасних проблем. Термін "Європа" все правив за маяк надії для тих, хто був відрізаний репресивним комуністичним режимом на Сході.

Падіння радянської імперії в 1989–1991 рр. дало змогу вперше поглянути на панєвропейську спільноту, яка може колись поширитись на всі закутки континенту. Кепкуючи над заступником завідувача відділом політичного планування Державного департаменту США Френсісом Фукуямом з його розтиражованим "кінцем історії" 1989 р., [1] англійський професор із Лондонського університету Норман Дейвіс у цьому

контексті дотепно завважив, що Європа вступила у період інтенсивних історичних змін, кінця котрому не видно[2].

Сутність євровибору

Направду українці крупно й толерантно чи не вперше введені в інтелектуальну європейську історію ані малими, ані росіянами у бестселері 1996 р. члена Британської академії Н. Дейвіса[3]. І не випадково: Україна — земля, по якій найбільше європейських народів прийшли на свою кінцеву батьківщину. Зрештою, із суверенних держав на карті Європи 1993 р. чотири утворились у XVI ст., чотири у XVII, дві у XVIII, сім у XIX і не менше ніж 36 у XX в.

Утворення й падіння держав становить один із найважливіших феноменів новітньої Європи. Зрештою, поява незалежної України, переконаний видатний американський політолог Збігнев Бжезінський, є однією з трьох найбільших геополітичних подій XX ст. (разом із розпадом у 1918 р. Австро-Угорської імперії та поділом Європи у 1945 р. на два блоки), оскільки ознаменувала кінець останньої імперії в Європі[4].

Не випадково в сучасній міжнародній стратегії Україна перебуває у складі одних із ключових держав на політичній карті Європи. Вигідне географічне розташування України обумовлює також її роль як однієї з ключових країн – комунікаторів між Європою, Кавказом і Азією.

Європейська парадигма поточної геополітики докладно розглядається в низці колективних та індивідуальних досліджень, у т. ч. компаративних[5]. В останні роки навіть спостерігається монографічна злива у зв'язку з невідворотністю безпосереднього межування з ЄС і НАТО[6]. 1 травня 2004 р. членами Європейського союзу офіційно стали 10 країн Центральної, Східної та Південної Європи — Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Естонія, Латвія, Литва, Мальта й Кіпр.

На користь західного вибору (інтеграції в Європейський Союз, який визнав за Україною статус країни з перехідною економікою у червні 1996 р.) неодноразово висловлювався член Римського клубу, Світової академії науки та мистецтв, Національної академії наук України Богдан Гаврилишин[7]. Хоча Україна буде тягарем для Євросоюзу, але зможе запропонувати: населення з високим рівнем освіти, мережу наукових інститутів, найродючіший ґрунт у світі, угоди про дружбу з усіма сусідами, міжетнічний мир, відсутність імперіалістичного чи агресивного минулого.

Із цими думками складно не погодитися. До речі, вони ввійшли і книги "Україна на шляху до Європи" (2001). Дану колективну монографію можна з огляду історико-економічного сміло назвати етапною[8]. Серед авторів — голова Міжнародного центру політичних досліджень та Інституту міжнародного менеджменту (м. Київ), радник практично всіх українських прем'єрів Богдан Гаврилишин, чільні працівники німецької консультативної групи при уряді України (заслужений професор економіки з Берліна Лутц Хоффман, аналітик із Франкфурта-на-Майні Феліцітас Мьолерс, наукові співробітники із Берліна Петра Опітц, Мюнхена Фолькхарт Вінценц, Геттінгена Людвіг Штрівс), київський кореспондент The Financial Times Чарльз Кловс та ін.

Простежуючи шлях України до Ради Європи, вітчизняними дослідниками детально показано виконання державних зобов'язань перед європейською спільнотою за допомогою таких критеріїв, як реформа економіки, суду, прокуратури, пенітенціарної системи, юридичної освіти, відповідність чинного вітчизняного законодавства вимогам Європейської конвенції про права і основні свободи людини[9].

Із цього приводу з'явилися спецвипуски незалежного культурологічного часопису "Т" ("Глобалізація, Європейський Союз та Україна". – 2000. – Ч. 19; "Україна, Росія, Білорусь: три проекти". – 2000. – Ч. 18), журналів "Політика і час" ("Дорога в майбутнє — дорога в Європу: європейська інтеграція України". – 2000. – № 3-4; "5 років у Раді Європи". – 2001. – № 1), засновником якого є Міністерство закордонних справ України,

та "Національна безпека і оборона" ("Актуальні проблеми зовнішньої політики: позиції лідерів партій та блоків". – 2002. – № 3-4), видавцем якого є авторитетний Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова.

Можливою альтернативою європейській інтеграції розглядалася поступова маргіналізація України, економічна недорозвинутість, політична нестабільність і поява нових загроз національній безпеці.

Стійкі євроатлантичні орієнтири у зовнішній політиці сучасної України є безсумнівними [10]. Правда, тут чимало місця для скептиків, які резонно відсилають до хронологічного фіксажу декларацій намірів і реальних кроків. Проте не бачити руху в євроатлантичному напрямку було б свідомим фальшуванням української дійсності.

У цьому переконують як провідні представники дипломатичного корпусу (надзвичайні та повноважні послы України в Канаді Юрій Цербак і Німеччині Анатолій Пономаренко) і проукраїнські симпатки (як-от із товариства друзів України з французького Сенату), [11] так і студії вітчизняних фахівців, проведені на дисертаційному рівні. Передусім великого значення надається розгляду внутрішньополітичних підстав тісної співпраці України з Європейським Союзом [12] і НАТО, [13] регіональними утвореннями європейської системи міжнародних відносин.

Основний зміст суспільної трансформації України упродовж усього періоду незалежності полягав саме в "європеїзації", в орієнтації на європейську цивілізацію, на її соціально-політичні цінності. Зрозуміло, тут не обійшлося без усебічного співробітництва з європейськими країнами в політичній, економічній і гуманітарній сферах, входження в європейські міжнародні політичні інститути.

На переконання дійсного члена Національної академії наук Володимира Литвина, у рамках національної ідеї цементувати політично-ціннісну конструкцію України повинні власна державність (національна організація держави), представницька демократія та ринкова економіка, тобто "ті цінності європейської спільноти, до якої прагнемо й ми" [14].

Критерії членства в ЄС визначив Копенгагенський саміт у червні 1993 р. Від держави-кандидата вимагається стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство закону, повага до прав людини і захист прав меншин (політичний критерій); функціонує ринкова економіка, здатність впоратись із тиском конкуренції та ринкових сил (економічний критерій); прийняття обов'язків членства, включаючи прихильність цілям політичного, економічного і монетарного союзів (спроможність адаптувати *acquis communautaire*).

Головним чинником щодо вступу в ЄС є відповідність політичному критерію [15]. Економічне зростання в країні, що інтегрується, не має впливу на жодному з етапів, загальний ВВП враховується лише після рішення інституціями ЄС. Не впливає і фактор географічної близькості, а також цивілізаційна ідентичність — католицька, православна чи мусульманська.

На політико-правовому рівні європейська спрямованість України була зафіксована вже в перших державотворчих актах — постановвах Верховної Ради 25 грудня 1990 р. "Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин" і 2 липня 1993 р. "Про основні напрямки зовнішньої політики".

У 1994 р. Л. Кучма, виступаючи на Парламентській Асамблеї Ради Європи чітко заявив, що стратегічною метою України є повноправне членство в ЄС. Цілком закономірним стало відкриття у Києві представництва комісії Європейських співтовариств (жовтень 1993 р.) і представництва України у Брюсселі (липень 1995 р.).

Наступними важливими кроками стали Угода про партнерство і співробітництво, членство в Раді Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, участь у програмі "Партнерство заради миру", Хартія про особливе партнерство України з НАТО, ратифікація Європейської Конвенції з прав людини, переговори про вступ у

Світову організацію торгівлі, а також започаткування у вересні 1996 р. саммітів "Україна-ЄС".

Згідно указів президента 24 лютого і 11 червня 1998 р., в органах державної влади розпочато формування підрозділів співробітництва з ЄС, створено Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції і затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС. У тому ж році прийнято постанову уряду про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

До моменту офіційного проголошення євроінтеграції пріоритетом державного розвитку у червні 1998 р., коли указом президента затверджено Стратегію інтеграції до ЄС, реформи в Україні здійснювались майже сім років. Як мобілізуючий фактор постсоціалістичної транзиції, "європеїзація" політичного життя стала чи не найголовнішим результатом суспільних трансформацій періоду незалежності [16]. У 1991–2001 рр. розміщені ЄС в Україні через національні програми дій і цільові програми кошти склали 1,072 млрд євро.

Європейська Рада у грудні 1999 р. схвалила чотиричлну Спільну стратегію ЄС щодо України. Вона вперше задекларувала політичне визнання Євросоюзом європейських прагнень України і підтвердила курс стратегічного партнерства. Сюданні проблеми наступних років, викликані активним тиском лідерів світу, Україні вдалося залагодити аж на Ялтинському самміті 7-8 жовтня 2003 р.

У суспільних настроях незалежної України повсякчас домінували настрої, пов'язані з європейськими цінностями. Образно кажучи, "Європа здавалася надійним портом, до якого впевнено прямував український корабель", але так і не вдалося домовитися про час пришвартування [17]. На зміну майже тотожним поняттям "незалежність" і "буржуазний націоналізм" прийшли "незалежність" і "Європа", що означали демократичне перетворення суспільства і відлік нового історичного часу.

Однак здобутки України у співробітництві з Північноатлантичним альянсом у галузі військово-політичної безпеки значно вагоміші, ніж у торгово-економічній сфері, де провідну роль грав Європейський Союз [18]. Іронічне ставлення інтелектуалів до будь-яких проявів євроцентризму (до речі, головної ознаки доби постмодерну) повинно мало обходити Україну, якій не перестрибути проблему чисто стадіально. Захід одразу проявив серйозну зацікавленість в успішному мирному розвитку України, яка власними зусиллями (без клопітних фінансових та інших навантажень для західного співтовариства) здійснить перетворення в сучасну демократичну націю з розвинутою соціально орієнтованою ринковою економікою.

Найчастіше кордони європейської ідентичності, зокрема, німецькі політологи, проводили перед Україною, бо там іще не утвердилася "стала демократія" [19]. Чимало українців, на погляд відомого фахівця Джеймса Шерра із Королівської академії оборони Великобританії, [20] все ще плутають "Європу" як етнокультурну цивілізацію (історична пам'ять про дорядянську Європу) з Європейським Союзом як співтовариством багатьох культур, що визначається спільними інституціями, нормами і практикою.

Ця підміна понять є джерелом спроб здійснювати "європейський курс" України скоріше шляхом високої політики і державних програм, ніж через реалізацію таких кропітких заходів, як зміна системи функціонування українських інституцій, економіки і суспільства.

Під амбіційною риторикою лежав слабкий фундамент [21]. Обтяжливим фактором є матеріальний розрив між обома сторонами: життєвий рівень в Україні 2001 р. склав лише 15 % рівня ЄС. Щороку зростала кількість позовів українців до Європейського суду з прав людини. 70 % з них торкалися несплачених зарплат і компенсацій. Зокрема, виграли свої справи двоє мешканців Дніпропетровської області (радіо "Німецька хвиля", 14 вересня 2004 р.). Один із задоволених позовів проти держави

Україна торкався компенсації знеціненого вкладу в Ошадбанк СРСР (1300 євро), другий – невиллати заробітної плати (3 тис. євро).

Як висловився 29 січня 2004 р. в інтерв'ю для радіо "Свобода" професор історії Йельського університету Тімоті Снайдер, в Україні традиційно звертали увагу на менш важливі для європейців фактори. Основа Європейського Союзу – це ефективна система управління. Українці зазвичай говорили про історію, мовляв, Україна завжди була європейською державою. Але це не мало жодного значення з точки зору європейської інтеграції. Українці часто нагадували про своє важливе геостратегічне положення. Але це важливий аргумент для НАТО, але не для ЄС.

Власне, ЄС, а не НАТО вирішує кому називатись європейською частинкою. І керується Євросоюз не зовнішньою, а внутрішньою політикою держав, тому "європейський вибір" тягне за собою зростання участі Європи в їхніх внутрішніх справах[22]. У словосполученні "приєднання до спільноти країн розвинутої демократії" ключовим словом є не "приєднання", а "демократія". Це елементарне положення для тематичного навчального посібника.

"Європейський вибір" і "євроатлантична інтеграція" українського керівництва викликали тоді на Заході настрій "Ukraine fatigue" ("утому від України")[23]. Комісар ЄС Хав'єр Солана навіть порадив офіційному Києву навчитися грати за правилами, а не гратися з правилами. "Відносини України з ЄС нагадують танець XVII ст., в якому партнери ніколи не танцюють разом", — підмітив Джеймс Шерр на економічному форумі у Кричії Гурській, Польща (радіо "Свобода", 5 вересня 2003 р.).

На українській перепустці в Європу та у весь вільний світ була виписана знаменита триада — non-nuclear, human rights, market economy, про котру неводнораз на старті незалежності, наприкінці 1991 р. нагадували аналітики The Christian Science Monitor[24]. У 1992 р. перед Україною відкрився неблизький час зовнішньополітичної самоідентифікації, пройти який до кінця вдалося тільки у 2002 р., коли вона заявила про прагнення вступити в НАТО,[25] а двома роками пізніше надала свою територію для дій альянсу. Образно кажучи, було заповнено "останню чорну діру". "Україна — це Європа, а не Росія," — міністр А. Зленко мимовільно уточнив назву президентських споминів Л. Кучми, що друкувалися на паралелі в Москві.

29 червня 2004 р. у Стамбулі на засіданні комісії "Україна–НАТО" на найвищому рівні президент Л. Кучма ще раз підтвердив, що євроатлантична інтеграція та "пов'язане з шим глибоке реформування оборонної сфери держави відповідно до європейських стандартів належить до найважливіших пріоритетів як зовнішньої, так і внутрішньої політики України". Щоправда із Військової доктрини України указом президента вилучено у липні 2004 р. положення про вступ до НАТО і ЄС.

Але й про небажання вступати у ці поважні організації у доктрині теж не йшлося. Тим часом українці навчилися шити військові костюми для НАТО (радіо "Свобода", 25 серпня 2004 р.). Рогатинська корпорація "Галпродукт", що на Івано-Франківщині, працювала на сучасному японському обладнанні. 30 швачок мали замовлення на 35 тис. комплектів.

Тоді ж Кучма розвернувся на 180 градусів геополітично. Він скасував лютневє рішення про те, що нафтопровід Одеса–Броди (418 миль або 672 км) працюватиме у західному напрямку[26]. Це відповідало інтересам американських та інших компаній, діючих у Каспійській зоні. Кінцево магістраллю з пропускною здатністю 9 млн. барелей (1 американська барель = 158,78-158,95 л) у рік транспортувалася російська нафта із Західної України в Одесу, а звідти на танкерах в Європу.

Зі Стамбулу до Києва не привезли плану дій для здобуття членства в НАТО, а небавом у Гаазі не уклали й плану дій Україна–ЄС[27]. Тоді голова Євросоюзу Ян Петер Балкененде і комісар ЄС Кріс Паттен запитали Леоніда Кучму, чому затягується справа Гонгадзе. Аби надати статус держави з ринковою економікою, ЄС також чекало

від України поправок до законодавства про банкрутство і прозорості цінової політики для свого експорту.

А перший президент Л. Кравчук усе роз'яснив у Відні на засіданні Австрійсько-українського товариства 17 вересня 2004 р.[28]. На його думку, європейська інтеграція України прямо залежала від результатів президентських виборів 31 жовтня.

Ось так зовнішньополітичні аспекти у передвиборній боротьбі в Україні часто оформлювалися у раунди східно-західних коливань[29]. Однак стрілка двовекторного компаса твердо трималася напрямку інтеграції в євроструктури. Л. Кучма настійливо вимагав в Європейській комісії сигналу повноправного членства в ЄС[30]. Поруч із Молдовою, Йорданією, Ізраїлем, Палестинською Автономією, Тунісом і Марокко, Україна вийшла у сімку першої хвилі отримання статусу сусіда Євросоюзу. Україна також не вивела свій флот із Севастополя, а після переговорів з Євросоюзом, Україна США Д. Рамсфелдом у серпні 2004 р. — і своїх солдатів з Іраку.

Інтеграційні кроки

У Європі мирно співіснували два інтеграційні центри — Москва і Брюссель. Проте готовність правової системи до інтеграційних процесів на Захід чи на Схід була проблематичною через, приміром, відсутність конституційного механізму приєднання до міждержавного союзу. А він притаманний таким країнам-кандидатам.

Київ багато уваги надавав сигналам Заходу або ж красивим заявам лідерів на великих самітах. Реальне членство в ЄС розпочиналося вдома. Це питання відповідності критеріям. На щастя, в Європі Україна весь час мала вірного союзника і послідовного лобіста своїх європейських прагнень — Польщу[31]. Розважливий голос Варшави не раз роззброював брюссельських скептиків.

Економічна складова домінувала і в обґрунтуванні інтеграційного процесу загалом, і ЄС як його організаційного втілення. Основні елементи інтегрування — вільний потік товарів, послуг і капіталу, вільне переміщення робочої сили, координація монетарної та фінансової сфер.

Показово: якщо у 1995 р. на ЄС припадало 15 % зовнішньої торгівлі України, то у 2002 р. — 24,3 %. Частка Росії упала відповідно із 47,5 до 30%[32]. Отже, після розширення Євросоюзу у травні 2004 р. визначився новий головний торговий партнер України. При цьому крупний український капітал зацікавлений не тільки у доступі на європейський ринок, але й у збереженні власності за допомогою європейських правових механізмів[33]. Як не парадоксально, отримати власність було вигідніше за неєвропейськими протекціоністичними правилами (наближеність до влади), а зберегти — по-західному, унікалою адміністративного свавілля.

У перше десятиліття незалежності "поле дії вітчизняної дипломатії нагадувало, в кінці якого бриніло одне-єдине світло — Європа" (А. Зленко). Але точно не знали, як далеко до нього. Для одних європейське покликання означало різкий історичний поворот у бік Європи, для других — власний український шлях на європейсько-азійській межі, для третіх — відновлення радянської держави "під європейським соусом".

Домінувала мрія жити в нормальній країні без глобальних амбіцій, але з європейським рівнем життя. Як фігурально підмітив Анатолій Зленко, дипломатичне визнання і членство у НБСЄ (1992) були свідомством про народження України як учасника міжнародних відносин, вступ у Раду Європи (1995) — атестатом про зрілість, членство в ЄС і НАТО стане дипломом про вищу освіту.

Взагалі-то наприкінці ХХ ст. вже існувало декілька "східних" інтеграційних проєктів: Співдружність незалежних держав (СНД), Організація договору про колективну безпеку (ОДКБ), ГУУАМ (Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова), Союзна держава Росії та Білорусі, Євразійська економічна співдружність (ЄврАзЕС) і Єдиний економічний простір (СЕР). Але 1993 р. постановою Верховної

Ради "Про основні напрямки зовнішньої політики України" вступ в Європейський союз проголошено "перспективною метою".

Угоду про партнерство і співпрацю Україна підписала з ЄС першою в СНД (14 червня 1994 р.). Вона розрахована на десять років (до 2008 р.) і вступила у дію 1998 р. З той пори вона не раз ставила питання про асоційоване членство, а 31 травня 2002 р. президент України назвав своє щорічне звернення до парламенту "Європейський вибір", де намітив його добитися до 2007 р.

Західноєвропейська політична думка досі не виробила концептуально завершеного підходу до європейської ідентичності, особливо щодо "спільної самосвідомості" громадян континенту[34]. Образно висловлюючись, сучасна Європа — континент, який здатний вигідно "продати" власну історію, стати центром притягання забезпечених і освічених людей з усіх країн світу[35].

Основу (еталон) європейської ідентичності новітньої пори склала "якість життя". Вона є джерелом нових змістів і цінностей — введення єдиної грошової одиниці євро, мультикультуралізм тощо. Більше половини європейців володіють хоча б однією іноземною мовою, а біля чверті — двома і більше, що в декілька разів перевищує американські показники.

По обидва боки Атлантики правилом гарного тону служить теза про те, що американці та європейці єдина спільнота. У них однакові цінності: демократія і ринкова економіка, проте упродовж останніх десятиліть між Європою і США намітилася моральна, культурна і політична прірва з таких важливих питань, як війна, мир, соціальна солідарність, імміграція, релігія[36]. На відміну від США, в Європі основна частина бюджету витрачається на держсервіс і програми соціальної солідарності, а імміграція розглядається не як елемент динамізму, а як соціальна проблема.

Інша відмінність — збереження смертного вироку в більшості штатів, а також збільшення числа ув'язнених в американських тюрмах. У США культурні споруди завжди переповнені, а в Європі церкви зачиняються. Валері Жискар д'Естен унікав будь-якої згадки про Бога у своєму проекті преамбули до майбутньої європейської Конституції.

У період "холодної війни" увесь Захід мав однакову концепцію безпеки — загроза комунізму. Нині її контури визначені нечітко: ісламський тероризм, "країни-ізгої" та "осі Зла". Хоча американці надають перевагу силовому захисту свободи і демократії, а європейці — принципам міжнародного права, однак разом провели дві війни на Балканах заради спільних цінностей (порушені Белградом права людини) та інтересів (стабільність Європи).

У листопаді 1995 р. Україна ввійшла у Раду Європи, найстарішу плюралістичну міжнародну урядову і парламентську організацію (утворилась 1949 р.). Це своєрідна прелюдія до повноцінного виходу на європейську орбіту, де вже пройшло "чотири покоління" усвідомлення прав людини, зафіксованих у ряді конвенцій (хартій): політичних і громадських, соціальних, колективних і культурних (мови, релігії, уклад життя і т. п.), етичних (інформаційні технології, генна інженерія, біомедицина тощо).

Рада Європи першою з багатосторонніх міжнародних інституцій створила ефективний механізм взаємодії та конструктивної співпраці парламентської та урядової гілок влади. Це сприяло демократизації всієї системи світових міжнародних відносин.

Європейський Союз — нова реальність, що утворилася після "холодної війни" і розпаду соціалістичного блоку. Від улесливих поклонів перед Заходом початку 1990-х рр. Україна перейшла до практичного здійснення стратегічного вектора своєї геополітики. Але її інтеграція до загальноєвропейського процесу відбувається повільно. Основні причини такого явища не в зовнішніх, а у внутрішніх чинниках, солідаризується й політолог Світлана Василенко[37].

Європейська інтеграція виявилася досить складним соціально-політичним явищем, яке передбачає глибоку внутрішню перебудову. Як складова процесу глобалізації сучасного світу, вона стала продовженням магістрального шляху модернізації західної цивілізації. Європейський вибір України — не тільки інтеграція в міждержавні єв्रोструктури, а й розвиток двосторонніх зв'язків з усіма країнами західного світу.

Примітний факт. Від початку 1990-х рр. Україна входить у міжнародну молодіжну організацію Eustory, яка вивчає "білі плями" європейської історії. Хоч історично Європа є культурним центром усього світу, проте відкритим залишається питання про місце європейської перспективи (самореалізації разом з іншими) в національних історіографіях європейських країн. Поняття Eustory є штучно створеним поєднанням двох англійських слів european (європейський) та history (історія). Діяльність 14 членів організації координує з Гамбурга Фонд Кербера ("Німецька хвиля", 13 вересня 2003 р.).

У навчальний процес низки університетів уведено нову, досі невідому дисципліну "Європеїстика". Приміром, лекції читаються у Відні з 1997 р., а у Мюнхені з 1998-го. Європа, що об'єднується шукає легітимізації у своєму минулому[38]. Тому європейська історія переживає справжній панєвропейський транснаціональний бум. Не випадково з 1995 р. виходить трьома головними європейськими мовами Journal of European Integration History ("Журнал історії європейської інтеграції"). Проходить інтеграція минулого Східної Європи у загальноєвропейський історіографічний топос. Мало того, історики взяли за "ментальну карту" ("ментальне картографування"), тобто вивчали уявлення людей про історичний простір.

На 2004–2005 навчальний рік для учнів 10-х класів Києва запланували експериментальний спецкурс "Європейський вибір України". Він покликаний дати базові знання про історію, інституційний устрій та перспективи Європейського Союзу, його відносини з Україною. Уведення спеціальних освітніх програм, присвячених основам євроінтеграції, стало одним із напрямків реалізації прийнятого Україною в 2002 р. політичного рішення — проголошення курсу на вступ до Євросоюзу основним геополітичним завданням, що визначає стратегію економічного і соціального розвитку держави найближчої десятиріччя.

Уже зроблені спроби аналізу конституційних, політико-правових аспектів євровибору України як у монографічному плані, так і на рівні навчального посібника[39]. Сконцентрований виклад поглядів, що циркулюють у засобах масової інформації, серед інтелігенції та у політичних колах незалежної України, подали історики Михайло Вівчарик, Петро Панченко і Валентина Чмихова[40]. Їх занепокоїло те, що розвиток української державності не уявлявся без модифікованого варіанту "старшого брата" — країн Заходу.

Ці уявлення стали надійним орієнтиром від відсталості до прогресу, щоби лишень прийти до цивілізації західного типу з її високим рівнем матеріального комфорту. Більше того, на початку XXI ст. декілька мільйонів українців на постійних заробітках у країнах Євросоюзу — Польщі, Чехії, Греції, Італії, Іспанії, Португалії.

У Римі станція метро Гарбателла навіть стала місцем шонедільних масових зустрічей українців, які в Італії серед спільнот іноземців четверті за чисельністю[41]. Згідно закону Боссі-Фіні 2002 р., їх офіційно у країні 113 тис. (1,5 млн. загалом), у т. ч. 18 тис. у столичному регіоні (всіх 120 тис.). 91 % з них жінки, яких наймають для ведення домогосподарства. Завдяки релігійній спільності сучасні українці легко інтегруються в італійське суспільство. Восени 2004 р. 87 греко-католицьких церков уже діяли у 80 містах на півночі та півдні Італії.

Як відомо, офіційна статистика України не веде обліку ших "трудових" мігрантів у силу різних обставин. Одна з них. "Візовий скандал" зачепив репутацію німецького

посольства в Києві. Земельний суд у Кельні у серпні 2004 р. встановив кілька тисяч незаконно одержаних віз[42]. Спільники масово продукували фальшиві запрошення для українців до Німеччини за 500 дол. Насправді вони їхали до Іспанії та Португалії на збирання помідорів.

І подібний ракурс. Щороку в Польщу з України приїздило до 10 млн. чол. У жовтні 2003 р. і вона на вимогу ЄС запровадила візи. 1999-ій став останнім роком безвізового в'їзду в Словаччину. Тоді кордон перетнули 2,9 млн. українців, а у 2001 р. — вже 801 тис. Скажімо, для догляду за перестарілими і хворими поляки охоче наймали доступний за ціною персонал з України. У Польщі нелегально працювали близько півмільйона українців[43]. Якщо у 1980-ті рр. польки платили великі гроші за фіктивний шлюб з подальшою легалізацією на Заході, то тепер українка платила за подібне полякові 3-10 тис. дол. Подібне спостерігалось у Чехії, Угорщині та Словаччині.

Не обійшлося без парадоксів. У квітні 2004 р. голови Великого і Малого Селменців за сприяння угорського лобі провели у Вашингтоні брифінг для конгресу[44]. Колись одне село розділив радянсько-чехословацький кордон, успадкований Сваросоюзом і Україною. Аби побачитись близьким родичам, треба потратити 3 дні, проїхати 420 миль, купити візу за 36 дол. і знайти найближчий перехід. Спеціальний прикордонний пункт виключно для місцевих жителів заборонений в ЄС. Жителі змайстрували символічні дерев'яні ворота і розмістили половинки по обидва боки прикордонної загорожі. Вони сподівалися з'єднати половинки, коли отримають КПП.

В імprovізованій дискусії, спровокованій журналом "Критика", взяли участь знані постаті сучасної української історіографії — професор Віденського університету, директор Інституту Східної Європи Андреас Капелер, професор Альбертського університету Іван Химка, професор Львівського університету, директор Інституту історичних досліджень Ярослав Грицак, завідувач відділу української літератури Інституту славістики Польської академії наук, викладач Варшавського університету Оля Гнатюк.

На їх думку, Просвітництво винайшло протиставлення "Захід-Схід", що витіснило давніший поділ на "цивілізований Південь" (греки та італійці) і "варварську Північ" (германці та слов'яни). Образ України "Між Заходом і Сходом" (вестернізованою Польщею і Росією, де поєдналися традиції візантійської теократії та східного деспотизму) став однією з найчастіше вживаних метафор в українській національній історіографії, яка, не виключено, димовою завісою маскує "бажання потрапити на великоівтський бал багатих європейських родичів"[45].

Привабливе гасло "повернення до Європи", вживане вітчизняними інтелектуалами, легко запам'ятовувалося, проте не враховувало: по-перше, радянська модель істотно ґрунтується на європейській основі, а, по-друге, виключає значно давнішу взаємодоповнюваність Східної та Західної Європи[46]. Фігурально кажучи, нинішній Львів належить до пивної культури, що простягається до Бельгії, але, водночас, і до горілчаної, яка сягає Владивостока. Тому українці нерідко п'ють горілку і запивають її пивом. Опісля дуже болить голова.

У цілому блукаючою ("усунутою землею") випала доля України і поміж новими трактовками історико-географічних понять "Центральна Європа" і "Східна Європа"[47]. Замість "центральноєвропейської" Галичини поодинокі візії проголошують реальним українським П'ємонтою Дніпропетровськ, а Сицилією — Донецьк[48]. Зрештою, комплексом амбівалентності (належність до європейської культури і окремішність, неповторність, незвичайність власного історичного шляху) перейняті всі центральноєвропейські нації від поляків і чехів до словенців і румунів.

Історично територія сучасної України тісно пов'язано із західноєвропейським цивілізаційним простором, починаючи великих і малих переселень народів на свою нову потужна хвиля інтеграції українського минулого у загальноєвропейський історіографічний топос. Це засвідчує, зокрема, багатоманіття синонімічних термінів, які обслуговують суспільно-політичну буденність: європейський вибір, європейський курс, повернення до Європи, європеїзація і т. д. Це перше. По-друге, інституційно та ідеологічно європейська інтеграція є не стільки зовнішньою, скільки внутрішньою політикою України. Цього розуміння якраз бракувало всередині країни, хоч motto "Україна — це Європа, а не Росія" виступили мало не фундаментом національної ідеї.

По-третє, шлях в Європу для України відкривало розв'язання триади — ядерне роззброєння, права людини і ринкова економіка. Завдання для першого десятиліття незалежності виявилось не з легких і розтяглося в часі. І по-четверте. Після вступу в НБСЄ (1992) і Рада Європи (1995), намагання наблизитися до членства в ЄС і НАТО Україна є для Європи далеко не "усунутою землею". Притягальний європейський магніт став діяти ще сильніше з огляду на "ментальну карту" пересічних українців, які внаслідок трудової міграції суттєво змінили й осучаснили українську діаспору на Заході.

РЕЗЮМЕ

В кінці ХХ — на початку ХХІ в. проходить мощная волна интеграции украинского прошлого в общеевропейский историографический топос. Путь в Европу для Украины открывало решение триады — ядерное разоружение, права человека и рыночная экономика. Впоследствии трудовой миграции проевропейская "ментальная карта" большинства украинцев стала явлением очевидным.

SUMMARY

In the outbreak of XXI century the strong wave of integration of Ukrainian past in all European historical topos took place. Solving of the triple problem of nuclear disarmament, human rights and market economy opens for Ukraine the way to the Europe. Labour migration effected that pro European "mental map" became evident for the majority of Ukrainians.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. — 1990. — № 3. — С. 134-148.
2. Дейвіс Н. Європа. Історія /Пер. з англ. — Київ: Основи, 2001. — С. 18, 27, 1167.
3. Там само. — С. 59, 71, 106, 343, 407, 471, 576, 641, 857, 958, 1165 та ін.
4. Бжезінський З. Велика Шахівниця. — Львів-Івано-Франківськ: Лілея, 2000. — 236 с.
5. Нова Україна і нова Європа: час зближення: Матер. міжнар. семінару (Львів, 3-6 листопада 1996 р.) /Ред. М. Зубрицька. — Львів: Літопис, 1997. — 235 с.; Європа: ідеї та процеси: Матер. наук. симпоз. 4-5 червня 1998 р. /Гол. ред. кол. Ю. Макар. — Чернівці: Прут, 1998. — 192 с.; Європа: вчора, сьогодні, завтра /Отв. ред. Н. Шмелев. — Москва: Экономика, 2002. — 822 с.; Уткин А. Вызов Запада и ответ России. — Москва: Алгоритм, 2002. — 539 с.; Європейська інтеграція України в оцінках лідерів українського політикуму, бізнесу та суспільства /Ред. О. Сушко, Н. Пархоменко. — Варшава: Фонд ім. С. Баторія; Київ: Відродження, 2003. — 188 с.; Die Ukraine, Polen und Europa: Europäische Identität an der neuen EU-Ostgrenze /Hrsg. R. Makarska, B. Kerski. — Berlin: Fibre, 2004. — 220 S.; Більше ніж сусіди. Розширений Європейський Союз та Україна — нові відносини: Заключний звіт /Ред. М. Валь, К. Волчук, Г.

- Громадський, О. Сушко. – Варшава: Фонд ім. С. Баторія; Київ: Відродження, 2004. – 106 с.
6. Горенко О. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та Україна. – Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2002. – 170 с.; Чувардинський О. Європейський Союз і розвиток сучасних інтеграційних зв'язків економіки України. – Київ: Наук. світ, Європейського Союзу: регіональні виміри громадської підтримки. – Чернівці: Прут, військово-політичні аспекти. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 160 с.; Губський Б. Євроатлантична інтеграція України. – Київ: Логос, 2003. – 327 с.; Ковальова О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. – Київ: Ін-т політ. і етнонац. досліджень НАНУ, 2003. – 338 с. та ін.
 7. Гаврилишин Б. Україна між Сходом та Заходом, Північчю та Півднем //Дзеркало тижня. – 2000. – 30 вересня. – С. 4.
 8. Ukraine on the road to Europe /Ed. L. Hoffmann, F. Möllers. – Heidelberg; New York: Physica, 2001. – XIV + 313 S. (Укр. перекл.: Україна на шляху до Європи /За ред. Л. Хоффманн і Ф. Мьоллерс, вступ. сл. В. Ющенко і В. Мюллера. – Київ: Фенікс, 2001. – 343 с.)
 9. Сіскос Е. Європейський Союз і проблеми міжнародної економічної інтеграції України: Автореф. дис... канд. екон. наук. – Київ, 1998. – 16 с.; Анісімова М. Зобов'язання України щодо прав людини у зв'язку зі вступом до Ради Європи: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Київ, 2001. – 16 с.; Ляшенко О. Інтеграція України у європейські та євроатлантичні структури (90-ті роки ХХ ст.): Автореф. дис... канд. істор. наук. – Київ, 2002. – 16 с.
 10. Голопятик Л. Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. – Київ: Стилос, 2002. – 313 с.; Демчук П. Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції. – Київ: Нац. акад. оборони України, 2004. – 264 с.; Ukraine, Europe, and the United States: towards a new Euro-Atlantic security architecture /Ed. J. Janes. – Baden-Baden: Nomos, 2000. – 179 S.; The EU and Ukraine /Ed. A. Lewis. – London: Kogan Page, 2002. – 180 p.
 11. Ponomarenko A. Die europäische Orientierung der Ukraine. – Bonn: Zentrum für Europäische Integrationsforschung, 1999. – 42 S.; Quelle place pour l'Ukraine en Europe? – [Paris]: Sénat, 1997. – 32 p.; Sherbak Yu. Der Weg der Ukraine. – Stuttgart: Robert-Bosch-Stiftung, 1999. – 44 S.
 12. Вакулич В. Політичні детермінанти зближення України з Європейським Союзом: Автореф. дис... канд. політ. наук. – Київ, 2001. – 15 с.; Ляшенко О. Інтеграція України у європейські та євроатлантичні структури (90-ті роки ХХ ст.): Автореф. дис... канд. істор. наук. – Київ, 2002. – 16 с.
 13. Власенко В. Українська преса як фактор впливу на міжнародну діяльність держави (Проблеми становлення і розвитку відносин України та НАТО у 90-х роках): Автореф. дис... канд. філол. наук. – Київ, 2000. – 24 с.
 14. Литвин В. Самоствердження України: нелегкий поступ //Український історичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 11.
 15. Ковальова О. Українська політика щодо євроінтеграційних процесів: Автореф. дис... д-ра політ. наук. – Київ, 2004. – С. 12, 21-22.
 16. Там само. – С. 19-20.
 17. Пахльовська О. Українська культура у вимірі "пост": посткомунізм, постмодернізм, поствандалізм //Сучасність. – 2003. – Ч. 10. – С. 70-85.
 18. Стратегії розвитку України: теорія та практика /За ред. О. Власюка. – Київ: НISD, 2002. – С. 246, 289; Делінський О. Європейська система безпеки: міжнародно-

- правові аспекти становлення і розвитку: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Харків, 2003. – С. 15-17.
19. Wild Th. Hat die Identität Europas Grenzen? //Berliner Zeitung. – 2001. – 9 April; The limits of Europe //The Economist. – 2001. – 19 May.
 20. Шерр Дж. Україна та ЄС: між інтеграцією і виключенням //Національна безпека і оборона. – 2001. – № 11. – С. 57-60.
 21. Тиммерман Х. Украина и Белоруссия: "новые соседи" Европейского Союза //Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 6. – С. 49-60.
 22. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. – Київ: Ін Юре, 2001. – С. 369-405; Копійка В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. – Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 2002. – С.; Żurawskiego vel Grajewskiego. – Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2004. – S. 117-259.
 23. Рябчук М. Зона відчуження: українська олігархія між Сходом і Заходом. – Київ: Критика, 2004. – С. 55, 76.
 24. Feldmann L., Lapychak Ch. Moscow gives reluctant nod to Ukraine military //The Christian Science Monitor. – 1991. – 8 November; Feldmann L. US, Europe take cautious steps toward the Ukraine //The Christian Science Monitor. – 1991. – 5 December; Grier P. Handling the "nukes" still based in Ukraine //The Christian Science Monitor. – 1991. – 5 December; Lapychak Ch. US recognition seen for westward-looking Ukraine //The Christian Science Monitor. – 1991. – 20 December.
 25. Зленко А. Дипломатія і політика: Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Харків: Фоліо, 2003. – С. 22-23, 59-60, 123, 548.
 26. Champion M. Ukrainian is playing the Russia card //The Wall Street Journal. – 2004. – 30 July.
 27. Castle S. Ill-tempered summit leaves Ukraine and EU deadlocked on human rights //The Independent. – 2004. – 9 July.
 28. Leonid Krawtschuk, erster Präsident der Ukraine: "Das ist ein Irrtum Putins" //Der Standard. – 2004. – 17 September.
 29. Wojciechowski M. Kuczma zwraca Ukrainę na Wschód //Gazeta Wyborcza. – 2004. – 27 Juli; Bischof B. Kiew in Moskaus Fahrwasser //Die Presse. – 2004. – 28 Juli; Schünemann M. Kandidatenkür in Kiew //Neues Deutschland. – 2004. – 2 August; Ludwig M. Wahlkampf auf der Ost-West-Schaukel //Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 2004. – 17 August.
 30. Warner T., Dombey D. Ukraine moves closer to EU "neighbour" status //The Financial Times. – 2004. – 11 August.
 31. Dempsey J. Poland's vision of EU //The International Herald Tribune. – 2004. – 2 September.
 32. Cheterian V. Le pendule ukrainien //Le Monde Diplomatique. – 2004. – Novembre. – P. 6.
 33. Мошес А. Парадоксы украинских президентских выборов //Современная Европа. – 2004. – № 1. – С. 109-118.
 34. Вакулич В. Політичні детермінанти зближення України з Європейським Союзом: Автореф. дис... канд. політ. наук. – Київ, 2001. – С. 9.
 35. Иноземцев В., Кузнецова Е. Возвращение Европы. В поисках идентичности: европейская социокультурная парадигма //Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 6. – С. 3-14.
 36. Kauffmann S. Valeurs transatlantiques, pas si communes //Le Monde. – 2003. – 4 juin.
 37. Василенко С. Геополітичні виміри України в загальноєвропейському політичному процесі: Автореф. дис... д-ра політ. наук. – Київ, 2002. – С. 16-19.

38. Исламов Т. Европейские историки о европейской истории //Новая и новейшая история. – 2003. – № 5. – С. 3-22.
39. Мармазов В., Піляєв І. Україна в політико-правовому просторі Ради Європи: досвід і проблеми. – Київ: Вентурі, 1999. – 399 с.; Мармазов В., Піляєв І. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції. – Київ: Юрид. книга, 2000. – 469 с.; Чиж І. Україна в Раді Європи. – Київ: Парламент. вид-во, 2001. – 382 с.
40. Вівчарик М., Панченко П., Чмихова В. Українська нація: шлях до самовизначення. – Київ: Вища школа, 2001. – С. 281.
41. Bozonnet J-J. A Rome, l'Ukraine a rendez-vous près de la station de métro Garbatella //Le Monde. – 2004. – 30 octobre.
42. Heinen G. 500 Dollar für eine fingierte Einladung nach Deutschland //Die Welt. – 2004. – 25 August.
43. Uchatius W. Das globalisierte Dienstmädchen //Die Zeit. – 2004. – 17 August.
44. Champion M. As Europe expands, new neighbors want in //The Wall Street Journal. – 2004. – 2 July.
45. Грицак Я. І ми в Європі? //Критика. – 2003. – Ч. 4 (квітень). – С. 5-8.
46. Капелер А. Европа на схід від Європи //Там само. – С. 9-11.
47. Химка І. З чого складеться регіон //Там само. – С. 12-15.
48. Гнатюк О. Винайдення Центральної Європи //Там само. – С. 16-19.

Надійшла до редакції 3.10.2004 р.

Всесвітня історія та міжнародні відносини

ББК ТЗ(7АРГ)62-461

ПЕРЕХІД ВІД АВТОРИТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ В АРГЕНТИНІ (80-ті рр. XX ст.)

А.В.Бредіхин

Протягом 80-х рр. XX ст. у деяких державах Латинської Америки, зокрема, в Аргентині, Бразилії, Уругваї, Чилі, було здійснено перехід від авторитаризму до демократії. Враховуючи вплив цих країн на ситуацію в регіоні, можна стверджувати, що демократизація їхніх політичних інститутів стимулювала аналогічний процес взагалі у Латинській Америці. Громадянські уряди, перебравши владу, намагалися реалізувати комплексні перетворення.

Оскільки армія у країнах Латинської Америки, в тому числі в Аргентині, залишалась найбільш авторитетним інститутом, вона претендувала на роль верховного арбітра нації. Ця обставина ускладнювала перехід до демократичної моделі управління. Проте, на відміну від інших держав Латинської Америки, в Аргентині періоди демократичного розвитку були тривалішими.

Саме цим і пояснюється вибір об'єкту аналізу.

Мета роботи полягає у характеристиці процесу переходу від авторитаризму до демократії в Аргентині.

Завдання роботи: розглянути взаємовідносини уряду Р.Альфонсина з церквою, військовими; акцентувати увагу на реформі політичної системи.

Наукова новизна дослідження обумовлена відсутністю у вітчизняній історіографії досліджень окремих аспектів діяльності уряду Р.Альфонсина, продиктованих складною ситуацією у суспільно-політичному житті Аргентини.

Проблеми латиноамериканського варіанту переходу від авторитаризму до демократії розглядалися переважно у роботах представників зарубіжної історіографії [1]. Проте окремі аспекти даної проблеми було висвітлено вітчизняними дослідниками, зокрема Хачатуровим К.А., Мартиновим Б.В. Останній у монографії „Безпека латиноамериканські підходи” звернув увагу на зміну концепції національної безпеки в умовах демократизації суспільно-політичного життя в Аргентині. Водночас поза увагою дослідників залишилась запропонована Р.Альфонсином реформа політичної системи та внутріпартійна боротьба в Хустіалістській партії.

Джерельною базою роботи є Конституція Аргентини, документи, підготовлені церковними ієрархами, періодичні видання, зокрема „El Dia”, „Nueva sociedad”, „La Razon”. Матеріали періодики дозволяють створити уявлення про загальну атмосферу в країні в умовах реформування політичної системи та реакцію політичної еліти на деякі політичні заходи уряду.

Методологічну основу статті складають принципи історизму та об'єктивності.

На президентських виборах 1983 р. Р.Альфонсин очолив демократичні сили Аргентини. Цей факт мав вирішальне значення на результат його передвиборчої кампанії. До цього слід додати й соціальний чинник. Адже скорочення чисельності зайнятих в індустрії працівників значно знизило шанси пероністів на перемогу. Започаткований ними процес деіндустріалізації, спроба закріпити „агрокспортну” модель економіки Аргентини спричинили зменшення кількості промислових робітників на кілька сотень тисяч осіб [2]. Кількість найманих працівників на виробництві скоротилась на 35 %, одночасно кількість робітників сфери обслуговування зростає на 56% [3].

Серйозні зміни відбулися і в лавах національної буржуазії. Тут спостерігалось посилення ваги та значення банківського капіталу на противагу промисловій буржуазії. Зростає роль філій транснаціональних корпорацій.

Зазначені процеси спричинили зростання кількості середнього класу, залученого до невиробничої галузі. Це значно посилило політичні позиції Громадянського радикального союзу та одночасно скоротило шанси пероністів на перемогу.

На думку Р.Альфонсина та його прибічників, спочатку необхідно було провести політичну реформу. Тому було ухвалено рішення про зміни до конституції 1853 р. Зокрема, передбачалося посилити роль парламенту, обмежити коло повноважень президента та скоротити термін його перебування на посаді з 6 до 4 років з можливістю переобрання вдруге, запровадити посаду прем'єр-міністра. Якщо на прем'єр-міністра за думкою реформаторів, покладалось завдання політичного керівництва країною, то президент мав виступати гарантом стабільності існуючої політичної системи.

Проект реформи, запропонованої Р.Альфонсином, передбачав відокремлення церкви від держави. Зміни торкалися тих статей конституції 1853 р., які гарантували католицькій церкві привілейоване становище в країні, зокрема, ст.2 згідно з якою „федеральний уряд підтримує римсько-католицьку апостольську релігію” та ст.76 про „федеральний уряд підтримує римсько-католицьку апостольську релігію” [4].

Зазначений крок виявився достатньо сміливим, оскільки Латинська Америка є найчисленнішою єпархією католицької церкви. Водночас слід врахувати і наступний історичний факт. Католицька церква з її жорсткою ієрархією, чернечькими орденами сприяла зміцненню влади олігархії, підтримувала радикальні режими. Якразим прикладом такої підтримки є діяльність церкви у Домініканській Республіці – одній з проолігархічних країн Латинської Америки. Адже саме церква підтримувала тут диктатора Рафаеля Трухильо. В середині 1990-х рр. архієпископ Санто-Домінго кардинал Ніколас де Хесус організував переслідування опозиції, сприяв фальсифікації виборів з метою збереження влади „кількарзового президента”. Одночасно єдиною